

СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ “ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ” У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Досліджується еволюційний розвиток грошей та механізм їх трансформації у сучасні електронні гроші. Висвітлюються теоретичні аспекти, що пов'язані з емісією та використанням електронних грошей.

Сучасні гроші належать до епохи грошей, що розвиваються на кредитній основі. Це, водночас, і епоха банківських грошей, що функціонують значною мірою на депозитній основі і поступово трансформуються в електронні гроші (Money Part). Потреба в такій формі грошей об'єктивно зумовлена посиленням вимог щодо економічності та зручності грошового обігу за умов, коли його обсяги і суми окремих платежів досягли велетенських розмірів. Сам термін “електронні гроші” часто застосовується щодо широкого спектра платіжних інструментів, які ґрунтуються на інноваційних технічних рішеннях у сфері реалізації роздрібних платежів.

В економічній літературі переважно дається наступне визначення електронних грошей: це абстрактна (умовна) назва грошових коштів, що використовуються їхніми власниками на основі електронної системи банківських послуг. За змістом – це кредитні гроші, які поступово витісняють з обігу банкноти, чеки і обертаються завдяки запровадженню у сфері розрахунків та платежів найновіших комп'ютерів і сучасних систем електронного зв'язку.

За формою електронні гроші є різновидом депозитних грошей.

Термін “електронні гроші” часто застосовують щодо багатьох платіжних інструментів, до яких помилково відносять традиційні банківські картки, як мікропроцесорні, так і з магнітною смужкою. Головна причина цього полягає у відсутності точного тлумачення терміна “електронні гроші” з погляду на його економічну та правову сутність, а також відсутність чітких критеріїв щодо компонентів системи функціонування електронних грошей. Ми спробуємо узагальнити думки провідних вчених з цього приводу.

У західній науковій літературі переважно дається таке тлумачення цього терміна. “Електронні гроші” – це електронне збереження грошової вартості з допомогою технічного пристрою для здійснення платежів не тільки на адресу емітента, а й на адреси інших учасників. Слід відмітити, що в публікаціях Європейського центрального банку приділяється багато уваги теоретичним аспектам феномена електронних грошей.

У доповіді “Про електронні гроші”, опублікованій Європейським центральним банком (1998 р.), дається таке визначення: “Електронні гроші” у широкому розумінні – це електронне збереження грошової вартості на технічному пристрої, який може широко застосовуватися для здійснення платежів на користь не лише емітента,

але й інших фірм, і який не вимагає обов'язкового використання банківських рахунків для проведення трансакцій, а функціонує як інструмент передоплати на пред'явника.

Пізніше була прийнята директива Європейського парламенту (2000 р.) "Про діяльність у сфері електронних грошей і пруденційного нагляду...", в якій, на наш погляд, дається найбільш точне визначення, що таке електронні гроші: це грошова вартість, яка являє собою вимогу до емітента і:

- 1) зберігається на електронному пристрої;
- 2) емітується після отримання грошових коштів у розмірі не менш ніж обсяг прийнятих на себе зобов'язань;
- 3) приймається як засіб платежу не тільки емітентом, а й іншими фірмами.

Таке визначення, на наш погляд, цілком коректне, оскільки у ньому характеризується як юридична, так і економічна сутність електронних грошей.

З юридичної точки зору, електронні гроші – це безстрокові грошові зобов'язання емітента на пред'явника в електронній формі, випуск (емісія) в обіг яких здійснюється емітентом як після отримання грошових коштів у розмірі не меншому за обсяг зобов'язань, прийнятих на себе емітентом, так і у формі наданого кредиту (емітованої грошової вартості).

Обіг електронних грошей (грошових зобов'язань) здійснюється шляхом відступлення права вимог емітентові й породжує зобов'язання останнього у розмірі пред'явлених електронних грошей. Облік грошових зобов'язань здійснюється в електронній формі на спеціальному пристрої (наприклад, на мікропроцесорній картці або персональному комп'ютері (цифрові гроші).

З точки зору матеріальної форми, електронні гроші являють собою інформацію в електронній формі, що знаходиться у розпорядженні власника і зберігається на спеціальному пристрої, як правило, на диску персонального комп'ютера або на мікропроцесорній картці. Ця інформація може передаватися з одного пристрою (платника) на інший (одержувача) за допомогою телекомунікаційних ліній та інших електронних засобів передачі інформації.

Електронні гроші, з економічної точки зору, – це платіжний інструмент, який поєднує (залежно від схеми реалізації) властивості як готівкових грошей, так і традиційних платіжних інструментів (чеків, переказів, банківських карток тощо). З грошам готівкою їх поєднує можливість здійснення платежів поза банківською системою; з традиційними платіжними інструментами – можливість здійснення розрахунків у безготівковій формі через рахунки, що відкриті в банківських установах.

Більшість економістів Заходу виокремлюють дві основні групи електронних грошей: перша – це цифрові гроші, до яких відносяться смарт-картки (smart cards), або електронні гаманці (e-purses). Всі вони мають вмонтований мікропроцесор із відповідним грошовим еквівалентом, записаним на ньому в результаті передоплати. Друга група: віртуальні гроші, що знаходяться в електронній мережі (network money), які зберігають грошову вартість у пам'яті комп'ютерів на жорстких дисках і являють собою різноманітне програмне забезпечення, за допомогою якого здійснюється переказ коштів через електронні комунікаційні мережі, у тому числі через Інтернет. Але не потрібно електронні платіжні системи Інтернет змішувати з банківським сервісом у формі електронного банку або Інтернет-банкінгу, які вважаються звичайною послугою, яку банк надає клієнту для зручності користування своїм рахунком. Власне електронні платіжні системи в Інтернеті формують новий ринковий сектор – ринок віртуальних грошей. Такі види електронних грошей, підкреслює автор, концептуально нічим не вирізняються від традиційних засобів платежу і не створюють для центральних банків жодних нових проблем у сфері грошової політики. Вважається, що у майбутньому електронні гроші першої групи можуть витіс-

нити традиційну готівку і чеки, тоді як електронні гроші другої групи (віртуальні гроші) можуть замінити кредитні картки, а також взяти на себе розрахункові та платіжні функції поза центральними банками. Проте розвиток нових форм електронних грошей, напевно, буде надто уповільненим процесом через перешкоди і безпеку, яку можуть спричинити ці нові форми грошей.

Аспекти, пов'язані з використанням електронних грошей, породжують ряд важливих питань, зокрема таке: Чи збільшує емісія електронних грошей обсяги грошової маси в країні і чи може така емісія призвести до зростання інфляції? Виходячи із природи кредитних грошей та оцінюючи потенційні наслідки появи в обігу електронних грошей, слід мати на увазі наступне:

Електронні гроші не збільшують масу грошей. Проте очевидним є те, що збільшується швидкість їх обігу, оскільки вони виступають засобом прискорення і забезпечення комерційних операцій;

Неправильним є відношення до електронних грошей як до конкуруючої альтернативи звичайним грошам. Сама ж їх поява викликана необхідністю забезпечити комерційні операції через Internet там, де використання звичайних грошей є незручним або неможливим. Тому потрібно розглядати електронні гроші як доповнення до реальних грошей, необхідних для обігу, або як ще один інструмент обслуговування комерційних операцій, що здійснюються через Internet, поряд з пластиковими картками. Очевидним є те, що емісія електронних грошей призведе скоріше до економічності та еластичності грошового обігу, ніж до інфляції. Звичайно, не треба забувати, що прискорення швидкості обігу грошей є додатковим стимулятором інфляційного процесу, який проявляє себе у довгостроковому періоді.

Таким чином, розглянувши еволюцію розвитку грошей, ми можемо зробити висновок, що в перспективі гроші існуватимуть без матеріальної субстанції (як "невидимі"), але термін "економіка без грошей" – неправильний, не має права на існування.

Еволюція та відмінність у формах грошей, що розвинулася протягом віків, є таким же проявом винахідливості людей, як і розвиток знарядь праці та мови. Недарма гроші називають мовою економіки.

Література

1. Грачева М. В. Центральные банки в эпоху электронных денег // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2002. – № 3. – С. 58–70.
2. Івасів Б. С. *Гроші та кредит: Підручник*. – Вид. 2-ге, змін. й доп. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 528 с.
3. Кравець В. Розвиток платіжної системи України за десятиріччя // *Вісник національного банку України*. – 2001. – № 3. – С. 10–12.
4. <http://www.cyberplat.ru/index.html/>
5. <http://www.computerra.ru/offline/1998/248/1342/> 248
6. <http://www.computerra.ru/offline/1998/267/1641/> 267